

Blondus Flavius Forliviensis: *Romae Instauratae Libri*

A Győri Corvináról

Mátyás az egyik leghíresebb reneszánsz könyvtárat hozta létre, egyfelől tudás-szomját oltotta ezzel, másfelől miként a reneszánsz uralkodók, ő is a királyi hatalom tekintélye növelését kívánta a humanista szellemiség megőrzésétől. A corvinák nagy része sajnos megsemmisült, azonban egy hiteles corvina éppen Győrben található.

A *Jog-Állam-Politika* szerkesztősége különös gonddal választja ki a folyóirat fotó mellékleteit. Jelen számunkat a győri corvina^[1] illusztrációi díszítik, ennek apropóján röviden beszámolunk a könyvritkaság történetéről is.

Blondus könyve a 16. században kerülhetett Budáról a gyulafehérvári könyvtárba, innen Náprági Demeter püspök 1606-ban hozhatta magával Győrbe, valószínűleg az ő hagyatékával került a 17. század elején a káptalani könyvtár tulajdonába.^[2] Egy 18. századi bejegyzés alapján bizonyos, hogy a győri székesegyház tulajdona. 1861-ben Rómer Flóris felfedezte föl a győri püspöki könyvtár gyűjteményében a corvinát, amiről addig talán nem is sejtették, mekkora érték van a székesegyház birtokában.^[3] Rómer még azt feltételezte, hogy valamikor közvetlenül Mátyás halála után kerülhetett Győrbe a könyv, melyet jelenleg is a győri püspöki könyvtár falai között őriznek.

I. A KÖNYVTÁRRÓL

A hazánkat felkereső külföldiek, ha történelmünkről kérdezzük őket, általában mindössze két királyunk nevét ismerik: Szent Istvánét, az államalapítóét, és Hunyadi Mátyásét, a művelt uralkodóét. Mátyás politikai és uralkodói érdemei mellett a magyar reneszánsz legékesebb emlékét, a Bibliotheca Corvinianát is ránk hagyta örökségül. A könyvtár fénykorában megközelítőleg 1600 kódexből és 400 ősnymtatványból állt, a történelem viharainak köszönhetően sajnos már Mátyás halála után elhanyagolták a könyvtárat az utódok. A mohácsi csatát követően a kódexeket egyszerűen széthordták. Szerencsére jó néhány magyar nemesek birto-

[1] A Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár tulajdona.

[2] Madas, 2004. 12. jegyzet.

[3] Rómer, 1881, 8.

kába került, további kódex példányok pedig Bécsbe illetve Konstantinápolyba. Az évszázadok folyamán egyre csak csappant a corvinák száma, a legtöbb kötet 1728-ban semmisült meg, amikor Murat szultán minden görög nyelvű kódexet elégettetett. Magyarország ma a 216 hiteles corvina egynegyedét birtokolja, szám szerint 53-at, zöme az Országos Széchenyi Könyvtárban, az Egyetemi Könyvtárban és a Magyar Tudományos Akadémia gyűjteményében található.

Egy pergamenre jegyzett, fatáblás kötésű kódexet viszont Győrben őriznek.^[4] Hogy miként került Győrbe, csak sejteni lehet, azt viszont megőrizte a hagyomány, hogy Mátyás milyen körülmények között rendelte meg a művet. Kezdjük mindjárt a legelején. Az első hiteles utalás a könyvtár létrehozására magától Mátyástól származik, 1471-ben a római akadémiához írt levelében olvasható, miszerint a király kódex másolatokat vásárolt Rómából. Szintén ebből a levélből tudjuk, hogy Mátyásnak ekkorra már saját kódexfestő mestere volt, ez a tény pedig arra enged következtetni, hogy a könyvtár születése 1471 előtti.^[5] 1467 a könyvtár történetében fontos dátum, ugyanis három új kódex készült Mátyás rendelkezésére Firenzében. Egyébként ettől az évtől figyelhetjük meg, hogy rendszeresen rendelt másolatot itáliai kódexekből. A szóban forgó első három firenzei példány közül az egyik éppen a győri corvina, amely Blondus Flavius Forliviensis *Romae instauratae libri III.* (Az újraálmódott Róma három kötetben) című munkája, Róma építészeti emlékeinek leírását tartalmazza, amolyan korabeli bedekkernek is tekinthetjük, de persze több annál. A győri corvina tehát Mátyás könyvtárának igen korai darabja. A latin nyelvű kódex fehér pergamenre íródott, minden lapját megvonalazták, minden oldala 28 soros; érdekessége, hogy a könyvnyomtatásra jellemző ívjeleket találhatunk a kódexlapok alján, amely a könyvkötő munkáját hivatott segíteni, aki így helyes sorrendbe tudta tenni az oldalakat. A kézzel írt könyveknél ez nem volt szokás. A kódex az első könyv tartalomjegyzékével kezdődik, ahol a címeket és a számokat piros festékekkel tüntették fel. Minden könyv első betűje, az iniciálé színes motívumokkal díszített. A corvina legdíszesebb oldala a bevezető lapja, itt található Mátyás címere is. A kézírás folyóírásához hasonlít, igen könnyen olvasható. A győri corvina nem tartozik a legszívesebb kódexek közé, csupán néhány oldala díszített, nem találhatók figurális ábrázolások sem, kivéve Mátyás címerét. Firenzei, úgynevezett indafonatos motívum díszíti, amelyet zöld és kék színekkel színezték ki, ez a korabeli firenzei könyvmásolók „cégérének” is betudható. A könyvmásoló személyét mégsem volt egyszerű azonosítani, de előbb a szerzőről ejtsünk néhány szót.

[4] Győrön kívül csupán egy vidéki városban található corvina, Esztergomban. A domonkos-rendi szerzetes, Rainerius de Pisís: *Anterior pars Pantheologiae* című írása a 16. századból, egy teológiai lexikon első része. Ősnyomtatvány, amely a nürnbergi Anton Koberger nyomdájában készült 1477-ben.
[5] 1464-ből és 1466-ból már ismerünk Mátyásnak ajánlott műveket, az egyik Antonius Constantinus *Elégiája*, a másik Frater Christophorus Charthusiensis: *Quare Christiani tarduntur in manibus paganorum et Thurcarum*, azaz *Miért adatnak a pogányok és törökök kezére a keresztények?* Ez utóbbi költeménynek különösen fontos egy sora, amely Mátyás műveltségét dicséri „te memorant musas coluisse Latinas” (úgy említenek téged, hogy tiszteled a latin múzsákat). Tehát a kódex alkotása előtt közismert volt Itáliában, hogy Mátyás olvassa és kedveli a latin írókat.

II. A SZERZŐRŐL

Blondus Flavius élete nem ismeretlen a kutatók előtt. 1392-ben született Itáliában. Fiatalon Milánóba került, ahová valószínűleg családja küldte tanulmányait végezni. Többek között neki köszönhetjük az antik műveltség szónoki tudománnyal foglalkozó értékes tankönyvének, Cicero, *De claris oratoribus* (A dicső szónokokról) című művének átmentését az utókornak. Cicero egyetlen kéziratára Milánóban talált rá egy régi kódexben. Karrierje csúcsán számos pápa titoknoka volt. Többek közt szolgált V. Márton (1417–1431) mellett, aki elsőként indítványozta a pusztuló Róma emlékeinek helyreállítását, az ő utódja volt az a IV. Jenő pápa (1431–1447), akinek a győri corvina szerzője, azaz Blondus a kódex bevezetőjében a művét ajánlja. Blondus a pápa felkérésére írta Róma antik emlékműveinek jegyzékét. Blondus három könyvben tárgyalja a római régiségeket és mindegyiket önálló kötetcímmel látta el. Az első rész címe *Roma Instaurata*, a másodiké *Roma Triumphans*, a harmadiké pedig *Italia Instaurata*. Blondus antik szerzők forrásmunkáit is felhasználta, valamint helyszíni vizsgálatokat is végzett. A mű az antik Róma régészetének alapjait fekteti le, továbbá a keresztény építészetbe is betekintést nyújt, mivel a XV. század keresztény templomainak bemutatására is kiterjed. Mindhárom rész elején részletes tartalomjegyzék található, címeikkel és számokkal. A számok azonban nem oldalszámok, hanem a műben az egyes oldalak szélén, megkülönböztető piros tintával írt, rövid összefoglalásokra utalnak.

Az első könyv Róma történetére és földrajzi elhelyezkedésére tér ki, indexe 106 bejegyzésből áll. Itt a város földrajzi fekvéséről értekezik a szerző, aztán Romulus és Remus mítoszába nyerünk betekintést. De olvashatunk Róma hét dombjáról, a város kapuiról és hídjairól, valamint a korai kereszténység első templomairól is.

A második könyv az antik Róma 118 épületét írja le. Blondus Róma fürdőinek ábrázolásával kezd, szám szerint kilenc thermát mutat be, ezt követően a csodás római vízvezetékert festi le. Talán a könyv legizgalmasabb része következik, ahol az ókori színházat jellemzi, végül zárásképpen a keresztény templomok bemutatására vállalkozik. A harmadik könyv 114 tétele széleskörű leírását tartalmazza a többi között az Amphiteátrumnak, a Colosseumnak, a Circus Maximusnak, mely utóbbi kapcsán a gladiátor játékokról is ejt pár szót. Eben az utolsó könyvben mutatja be a római Pantheont, a katakombákat és további templomokat. Itt bukkanhatunk szállóigének is beillő mondatára: „Qui Romam non adievit nihil vidit!” (Aki nem járt Rómában semmit se látott!)

III. A KÓDEXMÁSOLÓRÓL

A könyv végén, mint minden kódex esetében, a kolofont találjuk, ma rövid utószónak nevezhetnénk, ami valójában egy bejegyzés a mű keletkezési történetéről. Ebből kiderül, hogy Blondus művét Firenzében másolták, 1467. július idusán. Sajnos a kolofon nem tartalmaz bejegyzést a másolat készítőjéről. A kutatók

azonban sikeresen beazonosították a győri corvina scriptorát. Csapodiné Gárdonyi Klára, neves kódexkutató a Nemzeti Múzeum tulajdonában lévő Curtius-kódexet tanulmányozva felfigyelt arra, hogy annak kézírása a győri másoló kézírásával azonos. Szerencsére az előbbi tartalmazza a másoló nevét, ez pedig Petrus Cenninius, ismert firenzei könyvmásoló volt. Mátyás Jannus Pannonius firenzei utazásainak beszámolóiból szerezhetett tudomást a mesterről.

A korabeli könyvmásolókról tudnunk kell, hogy sok esetben ők maguk látták el miniatúrákkal a kódexeket. Petrus Cenninius a győri corvinát fehér indafonatos miniatúrákkal díszítette, amelynek különlegességét az adja, hogy a fonatok közt piros, zöld és kék színnel színezettek a hézagok. A bevezető oldalát igen aprólékosan készítette el, ez tartalmazza a már említett IV. Jenőnek szóló ajánlást, és ennek a lapnak záró motívumában Mátyás címerére is felfigyelhetünk. Ultramarin kék, zöld és arany indafonatok közt középre van beillesztve a címer. Arany, kék keretben áll Mátyás négyosztatú pajzsa, a tetején arany koronával. A négyelt pajzs egyes és négyes mezőjében úgynevezett magyar vágások láthatók, ezt az ezüst, illetve vörös sávok csíkozása jelképezi. Sajnos az ezüst festék mára már megfeketedett. A kettes és hármas mezőkben a cseh királyi szimbólum található, a koronát viselő oroszlán. A pajzs közepén Mátyás családi címere helyezkedik el, a fekete holló, csőrében az aranygyűrűvel. A szakirodalom szerint az itt található címer készítője, Petrus Cenninius Mátyás első címerfestője is volt.

Szólnunk kell még a kódex külső borításáról is, mely a kézirattal egykorú firenzei. A győri corvina fatáblás, sötét meggyszínű bőrborítású, amelynek ornamentikája jellegzetes italo-arab fonadék minta, melyek korábban valószínűleg aranyozottak voltak. A kötés érdekessége, hogy a könyvet eredetileg négy kapocs zárta: egy fent, egy lent, kettő pedig oldalt. Sajnos a kapcsok horgas fele már nincs meg, csupán a hátsó táblán lévő sárgarézből készült ellenkapcsok maradtak meg. Nos, ezt az apró hiányosságot leszámítva a győri corvina teljesen ép, ami már önmagában is kész csoda. Jó állapota arra enged következtetni, hogy tulajdonosai tisztában voltak értékével és féltve őrizték a hasonlóan könyvszerető utódok számára. Szeretettel ajánljuk olvasóink figyelmébe!

IRODALOM

- Csapodi Csaba – Csapodiné Gárdonyi Klára (1992): *Bibliotheca Corviniana*, Budapest.
- Csapodiné Gárdonyi Klára (1978): *Humanista kódexek nyomában*, Magvető Kiadó, Budapest.
- Madas Edit (2004): A Corvina újkori története Magyarországon. In: *A holló jegyében, fejezetek a Corvinák történetéből*, (Szerk. Monok István) Corvina Kiadó-Országos Széchényi Könyvtár, 66–81.
- Rómer Flóris (1881): A ft. Győri káptalan könyvtárában őrzött Corvina kódex ismertetése, In: *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek*, 8–13.